

نامه پارسی، سال هشتم، شماره سوم، پاییز ۱۳۸۲
ویژه‌نامه چهارمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی
۲۸-۳۰ مهرماه ۱۳۸۲ - تهران

تدوین راهبردی ساخت‌های دستوری فارسی برای آموزش به زبان آموزان غیربومی

مهدی مشکوة‌الدینی^۱

۱. مقوله‌ها و عناصر دستوری

واژگان و نظام دستوری هر زبان روی هم ذخیره ساختی اصلی آن زبان را پدید می‌آورد. دو بخش یاد شده به طور نزدیک به یکدیگر مرتبط و جدانشدنی است. واحدهای واژگانی بر حسب ویژگی‌های دستوری آن‌ها، در دسته‌ها یا مقوله‌های چندگانه اسم، فعل، صفت، حرف اضافه، و قید قرار می‌گیرند. دسته دیگری از سازه‌های دستوری صورت‌های به هم پیوند یافته چند واژه است که به آن گروه گفته می‌شود؛ به این معنی که واژه در جمله همواره به صورت منفرد و جدا به کار نمی‌رود، بلکه ممکن است بر حسب مورد، برای بیان مفاهیم خاص با واژه‌های مناسب دیگر پیوند یابد و از این راه، گروه مقوله‌ای خاص هم‌نوع با خود را پدید آورد. به این ترتیب روشن است که دو دسته مقوله‌های دستوری یعنی مقوله‌های واژگانی و مقوله‌های گروهی متمایز می‌شوند (نک Radford 50-55):

مقوله‌های واژگانی: اسم، فعل، صفت، حرف اضافه، قید.

مقوله‌های گروهی: گروه اسمی، گروه فعلی، گروه صفتی، گروه حرف اضافه‌ای، گروه قیدی به نمونه ۱ توجه کنید:

۱. آن دانشجوی دانا بسیار هوشمندانه مقاله‌کاملاً جالبی درباره‌ دستور زبان نوشته است. در جمله نمونه ۱ مقوله‌های واژگانی و نیز مقوله‌های گروهی را می‌توان مشخص نمود: اسم: دانشجو، مقاله؛ گروه اسمی: «آن دانشجوی دانا»، «مقاله جالبی» حرف اضافه: درباره؛ گروه حرف اضافه‌ای: «درباره دستور زبان» صفت: جالب؛ گروه صفتی: «کاملاً جالب» قید: هوشمندانه؛ گروه قیدی: «بسیار هوشمندانه».

با این حال، روشن است که سخنگویان زبان تنها از راه تولید و درک جمله و متن با یکدیگر ارتباط زبانی برقرار می‌کنند؛ به این معنی که از راه پیوند گروه‌ها و فعل مناسب، که روی هم گروه فعلی را پدید می‌آورد، و نیز گروه صرفی شامل «زمان و مطابقت نهادی و مفعولی»، جمله‌های مورد نیاز خود را تولید می‌کنند و از این راه مفاهیم مورد نظر خود را بیان می‌نمایند (نک (Chomsky 1996: 24, 130; Webelhuth 355).

توضیح این نکته لازم است که برخلاف گروه‌های واژگانی، گروه صرفی گروهی انتزاعی است که، چنان که اشاره شد، زمان و نیز مطابقت نهادی و مفعولی را شامل می‌شود. در صورتی که گروه صرفی با گروه فعلی پیوند نیابد سازه‌های گروه فعلی روی هم به شکل گروه اسمی ظاهر می‌شود. دو صورت ۲. الف و ۲. ب را با هم مقایسه کنید:

۲. الف. آن دانشجو مقاله‌ای نوشت

۲. ب. مقاله نوشتن آن دانشجو.

مقوله‌های واژگانی، مقوله‌های گروهی و عناصر صرفی به ترتیبی که در بالا به آن‌ها اشاره شد، سازه‌های دستوری پایه در ساخت زبان را تشکیل می‌دهند. جمله‌های بی‌شمار هر زبان تنها از راه پیوند واژه‌ها، گروه‌ها، عناصر صرفی و نیز کارکردهای نحوی خاص تولید می‌شود. بر این پایه، در هر بررسی نظری یا کاربردی زبان، از جمله آموزش زبان به افراد غیربومی، لازم است سازه‌های یاد شده صریح و ساده توصیف و مشخص گردد و به‌ویژه سازه‌ها و ساخت‌های دستوری با ترتیب و سلسله مراتب مناسب همراه با شیوه‌های آموزشی خاص ارائه و آموزش داده شود.

۲. روندهای چندگانه بررسی و توصیف دستوری زبان‌ها

روشن است که از لحاظ نظری، توصیف و تدوین دقیق، صریح و ساده ساخت‌ها، عناصر و

کارکردهای نحوی از جمله مطابقت نهادی یا تخصصی حالت فاعلی به گروه اسمی در جایگاه نهاد، مطابقت مفعولی یا تخصیص حالت مفعولی به گروه اسمی در جایگاه مفعول صریح و یا مفعول بواسطه جابه‌جایی سازه‌ها از جمله جابه‌جایی گروه پرسشی، مهار مقوله‌های پنهان از جمله مهارگذاری مرجع ضمیر پنهان (نک مشکوٰۃ‌الدینی ۱۳۷۶ و ۱۳۸۱) و جز این‌ها تلاش جست‌وجوگرانه برای نمایش دانش زبانی ناخودآگاه سخنگویان بومی است. به بیان دیگر، توصیف ساخت‌ها، عناصر و کارکردهای نحوی، به گونه‌ای که در بالا به آن اشاره شد، تلاشی پژوهشگرانه برای نشان دادن این واقعیت است که سخنگویان بومی چگونه اطلاعات و حقایق دستوری مربوط به زبان محیط را به طور طبیعی در ذهن خود ذخیره می‌کنند، به گونه‌ای که بر پایه آن می‌توانند براحتی هر مفهومی را که بخواهند در جمله یا جمله‌هایی مناسب بیان نمایند و با هر بیانی از زبان محیط خود را که بشنوند به آسانی درک کنند. البته مشاهدات عادی و مستمر و نیز بررسی‌های پژوهشگران نشان می‌دهد که سخنگویان بومی در دوران زبان‌آموزی تنها از راه شنیدن داده‌های گفتاری محیط خود و بدون هیچ‌گونه آموزش عمدی ساخت‌های دستوری از جانب افراد محیط، زبان بومی خود را فرا می‌گیرند. روشن است که به سبب رشد بسیار محدود توانایی‌های ذهنی کودک و نیز عدم امکان برقراری ارتباط گسترده با او، آموزش عمدی ساخت‌ها و روابط دستوری به کودک در دوران زبان‌آموزی ناممکن است (نک Chomsky 1986: 3).

برخلاف سخنگویان بومی، زبان‌آموزان غیربومی تنها از راه یادگیری عمدی و آموزش‌های راهبردی و نیز تمرین‌های مناسب و کاربرد زبان در موقعیت‌های مناسب، زبان دومی را فرا می‌گیرند. هر چند برخی از فرایندهای دوگانه‌فراگیری زبان بومی و زبان دوم کم و بیش با یکدیگر مشابه به نظر می‌رسد، با این حال، دوگانه‌فراگیری یاد شده از بسیاری جهات دیگر و به‌ویژه از لحاظ روند فراگیری عناصر، ساخت‌ها و کارکردهای نحوی با یکدیگر بسیار متفاوت است. در این جا، به‌ویژه در مورد زبان دوم، لازم است اشاره شود که آموزش و یادگیری دو فرایند متفاوت و در عین حال مرتبط به یکدیگر است. به همین سبب، در هر بررسی و پژوهش مربوط به زبان دوم، لازم است هر دو فرایند یاد شده به طور کامل و مرتبط به یکدیگر مورد توجه قرار می‌گیرد (نک مشکوٰۃ‌الدینی ۱۳۷۳: ۴۰۱-۴۲۰).

بر پایه ملاحظات یاد شده در بالا، معمولاً برای توصیف عناصر، ساخت‌ها و کارکردهای نحوی، یکی از هدف‌های چندگانه به شرح زیر مورد توجه قرار می‌گیرد:

الف. بررسی‌های نظری و توصیف زبان‌های خاص.

ب. بررسی‌های کاربردی زبان‌های خاص در آموزش زبان به سخنگویان بومی به منظور صراحت بخشیدن به دانش زبانی ناخودآگاه و نیز گسترش مهارت‌های زبانی آنان.

پ. بررسی‌های کاربردی زبان‌های خاص به منظور آموزش به زبان‌آموزان غیربومی.

در مقاله حاضر همین هدف اخیر در خصوص زبان فارسی مورد توجه است.

۳. تدوین سلسله مراتبی سازه‌ها و ساخت‌های زبان فارسی

به منظور آموزش به افراد غیربومی

روشن است که تسلط بر زبان به معنی توانایی تولید و درک جمله‌های بی‌شمار زبان است. چنان که در بالا اشاره شد، سخنگویان بومی توانایی یاد شده را به طور طبیعی در دوران زبان‌آموزی کسب می‌کنند. اما برخلاف سخنگویان بومی، زبان‌آموزان غیربومی تسلط بر زبان و مهارت تولید و درک جمله‌های بی‌شمار را تنها از راه آموزش و یادگیری عمدی به شیوه‌های خاص می‌توانند کسب نمایند (نک مشکوة‌الدینی ۱۳۸۰). بر این پایه و نیز بر اساس تجربیات و بررسی‌های پژوهشگران، ویژگی عمده آموزش یاد شده ارائه سلسله مراتبی سازه‌ها و ساخت‌های نحوی به زبان‌آموزان است (نک ثمره ۱۳۶۷ و ۱۳۷۲؛ پورنامداریان ۱۳۷۳).

بر پایه مشاهده و بررسی داده‌های زبان فارسی، به‌ویژه هفت دسته سازه‌ها و ساخت‌های نحوی، به سبب بسامد کاربردی آن‌ها، در آموزش زبان فارسی به زبان‌آموزان غیربومی اهمیت خاص دارد: گروه اسمی، گروه فعلی، گروه صفتی، گروه حرف اضافه‌ای، گروه قیدی، جمله ساده، و جمله مرکب. روشن است که در بررسی ساخت گروه‌ها، بررسی ویژگی‌های دستوری واژه‌های سازنده یعنی مقوله‌های واژگانی نیز مورد توجه است. در واقع، هفت دسته ساخت‌های اصلی یاد شده پدیده‌های دستوری عمده در تدوین راهبردی ساخت‌های دستوری برای آموزش زبان فارسی به زبان‌آموزان غیربومی را تشکیل می‌دهد. به علاوه، بر پایه ملاحظات یاد شده در بالا و همچنین تجربیات آموزشی پژوهشگران و نیز نگارنده، گروه اسمی و گروه فعلی با دارا بودن بیشترین بسامد کاربردی در جمله، در تدوین سلسله مراتبی ساخت‌های دستوری عمده نخستین سازه‌ها و به دنبال آن، گروه صفتی، گروه حرف اضافه‌ای، گروه قیدی و جمله مرکب به ترتیب سازه‌های بعدی انگاشته می‌شود. همچنین لازم است در ارتباط با تدوین راهبردی و ارائه صورت‌های ساختی چندگانه هر گروه نیز سلسله مراتب خاصی در نظر گرفته شود.

۴. گروه اسمی

از این لحاظ که بنا به تعریف، اسم بر پدیده‌های مادی و غیرمادی اشاره می‌کند، و به علاوه بر پایه مشاهدات پژوهشگران، نخستین دسته از واژه‌هایی است که در گفتار کودک ظاهر می‌شود و همچنین در گفتار سخنگویان بومی بسامد بالایی دارد، در آموزش زبان به زبان آموزان غیربومی نیز نخستین مقوله در نظر گرفته می‌شود. در ارتباط با اسم، گروه اسمی به صورت واژه اسم همراه با حروف وابسته و نیز گروه‌های صفتی، اسمی و حرف اضافه‌ای به عنوان وابسته‌های پیشین و یا پسین به کار می‌رود، نمونه‌های ویژه اسم و گروه اسمی را مقایسه نمایید (نک مشکوٰة الدینی ۱۳۷۹: ۱۳۷-۱۷۳):

۳. کتاب: این کتاب، کتاب بسیار سودمند این نویسنده؛ مزرعه: آن مزرعه بزرگ نزدیک رودخانه؛ آدم: آدمی که به دوستانش کمک می‌کند.

بر حسب مفهوم و بسامد کاربردی، سلسله مراتب تدوین و ارائه صورت‌های ساختی گروه اسمی به ترتیب زیر انگاشته می‌شود:

الف. صورت‌های جمع اسم:

- ها: کتاب‌ها، مردها، زنها، درخت‌ها، رودخانه‌ها،

- ان (با اسم جاندار): مردان، زنان، گیاهان، درختان،

- یان (با اسم یا مصوت پایانی *â* و *u*): دانشجویان، آقایان،

- وان (با اسم یا مصوت پایانی *u*): بانوان،

- گان (با اسم یا مصوت پایانی *e*): ستارگان، فرشتگان، برگزیدگان،

- جمع مکسر: کتب، مدارس، امور، فضلا، اجسام،

و قاعده‌های دیگر.

ب. نشانه نکره /i/ «-ی» به دنبال اسم مفرد یا جمع، با مفهوم نامشخص و یا به دنبال

«صفت» در صورت ساختی «اسم + صفت + نشانه نکره»:

کتابی، غذایی، آبی، کتاب‌هایی، دانشجویانی،

باغ بزرگی، کتاب سودمندی،

باغی بزرگ، کتابی سودمند.

پ. گروه اسمی با حروف وابسته پیشین:

- گروه اسمی اشاری «حرف اشاره + اسم مفرد/جمع»

این کتاب، آن کتاب، همین کتاب، همان کتاب.

- گروه اسمی عددی «حرف عدد + اسم مفرد»:
دو کتاب، یکصد دانشجو.

- گروه اسمی عددی ترتیبی «عدد + مین»: دومین خانه

- گروه اسمی پرسشی «حرف پرسشی + اسم مفرد/جمع + (ی)»

کدام کتاب، چه کار (ی)، چند (تا/جلد/...) کتاب، چه قدر وقت...

- گروه اسمی با «حرف کل»، «همه/تمام + اسم جمع»، «هر + اسم مفرد»:

همه دانشجویان، تمام مردم

هر دانشجو، هر درخت

...

- گروه اسمی نامشخص «هر + اسم مفرد + ی» و «حرف نامشخص + اسم»:

هر دانشجویی، هر مردی، هر درختی،

فلان دانشجو.

- گروه اسمی تعجبی «حرف تعجب + اسم مفرد/جمع + نشانه نکره»:

چه هوایی، چه گل‌هایی، عجب کاخی.

- گروه اسمی منفی «هیچ + اسم مفرد + ی»:

هیچ آدمی، هیچ کسی، هیچ روزی،

...

گروه اسمی منفی تنها در جمله‌های منفی و یا پرسشی به کار می‌رود:

هیچ کسی نیامد. هیچ کسی را دیدی؟

ت. گروه اسمی با وابسته‌های پسین:

- گروه اسمی وصفی «اسم مفرد/جمع - + گروه صفتی (ی):

آدم بسیار جالبی، کار خوب، کارهای خوبی.

- گروه اسمی وصفی عددی «اسم - + عدد - م»:

کتاب دوم، خیابان پنجم.

- گروه اسمی ملکی «اسم مفرد/جمع - + گروه اسمی»:

مقاله این دانشجو

- گروه اسمی با متمم گروه حرف اضافه‌ای «اسم + ی/ - + حرف اضافه‌ای»:

کتابی در زمینه آموزش زبان فارسی، خیابانی در نزدیکی ساحل.

- گروه اسمی با بند موصولی «اسم + بند موصولی»:
دانشجویی که این مقاله را نوشته است.

...

ث. ضمائر

- ضمائر شخصی جدا: با مرجع در جمله پیشین:

- ضمائر پرسشی: که، چه، کی، چی، کجا

- ضمائر متصل: با مرجع در همان جمله و یا در جمله پیشین: این دانشجو مقاله اش را

خواند. من مقاله اش را خوانده‌ام.

- ضمائر مشترک:

انعکاسی: در جایگاه مفعول صریح یا مفعول بواسطه با مرجع در همان جمله.

تأکیدی: در جایگاه‌های غیر از مفعول صریح یا مفعول بواسطه با مرجع در همان جمله.

ضمائر پرسشی:

به ترتیب سادگی مفاهیم و بسامد کاربردی:

- کی، که

- کئی

- چه، چی

- کو

- چیست

- کیست

قیدهای پرسشی:

- کجا

- چرا

- چه قدر

- چه طور

...

- چگونه

۵. صورت‌های فعل

بر حسب سادگی مفهوم و بسامد کاربردی، برای تدوین و ارائه صورت‌های فعل سلسله مراتب

زیر را می‌توان در نظر گرفت (نک ثمره ۱۳۷۶؛ پورنامداریان ۱۳۷۳؛ مشکوة‌الدینی ۱۳۷۹: ۱۱۷-۱۳۶):

- فعل رابط یا «وجودی» «بودن»

حال: هستم	حال منفی: نیستم	ماضی: بودم	نبودم
...	...	...	...

- فعل «داشتن»

حال: دارم	حال منفی: ندارم	ماضی: داشتم	ماضی منفی: نداشتم
...	...	...	...

- فعل‌های دیگر با ارائه «بن حال» و «بن ماضی» (نک فهرست فعل‌های با تغییر آوایی و فهرست فعل‌های پایه یکسان):

- شناسه‌های فعل

- فعل حال ساده (مثبت، منفی):

می + بن حال + شناسه   حال منفی: ز + صورت فعل‌های مثبت
- فعل ماضی ساده (مثبت، منفی):

بن ماضی + شناسه   ماضی منفی: ز + صورت فعل ماضی مثبت
- فعل امر و امر منفی:

بُ / بُ + بن حال   امر منفی: ز + بن حال

- فعل حال استمراری (فقط صورت مثبت):

- تکراری: برابر صورت حال ساده

- جریانی: دارم + صورت حال ساده

...

- فعل ماضی استمراری (فقط صورت مثبت): عادی: می / ز می + بن ماضی + شناسه

- فعل آینده (مثبت و منفی): جریانی: داشت + شناسه + ماضی استمراری عادی

خواه + شناسه + مصدر کوتاه صورت منفی: ز + صورت مثبت فعل آینده

- فعل ماضی نقلی (مثبت و منفی):

صفت مفعولی + شناسه پی بند صورت منفی: ز + صورت مثبت فعل ماضی نقلی

- فعل ماضی بعید (مثبت و منفی):

صفت مفعولی + صورت ماضی «بودن» صورت منفی: ز + صورت مثبت

فعل ماضی بعید

- صورت های فعل مرکب (مثبت و منفی):

فریب دادن، سفید کردن،
به خواب رفتن

+ عنصر فعلی

گروه اسمی
گروه صفتی
گروه حرف اضافه ای

- فعل حال التزامی در صورت ساختگی:

+ صورت فعل التزامی (مثبت و منفی)

... باید...
شاید
ممکن است
«توانستن»
«خواستن»
اگر...
کاش...

- فعل مجهول (مثبت و منفی):

شکل	صورت منفی: صفت مفعولی + ت	فعل مجهول صرفی: صفت مفعولی + شدن + شناسه
شکل	شدن + شناسه	فعل مجهول مرکب: پاک کردن: پاک شدن
شکل		تمیز کردن: تمیز شدن
شکل		فعل مجهول به صورت سوم شخص جمع بدون نهاد آشکار: می گویند، کتاب های تازه ای منتشر کرده اند.

۶. صورت های ساختگی جمله ساده

صورت پایه:

فعل	مفعول صریح	فید	نهاد	فید						
+ گروه اسمی + گروه حرف اضافه ای + فعل	+ گروه اسمی + گروه حرف اضافه ای + فعل	<table border="1"><tr><td>گروه حرف اضافه ای</td></tr><tr><td>گروه اسمی</td></tr><tr><td>گروه فیدی</td></tr></table>	گروه حرف اضافه ای	گروه اسمی	گروه فیدی	+ گروه اسمی +	<table border="1"><tr><td>گروه حرف اضافه ای</td></tr><tr><td>گروه اسمی</td></tr><tr><td>گروه فیدی</td></tr></table>	گروه حرف اضافه ای	گروه اسمی	گروه فیدی
گروه حرف اضافه ای										
گروه اسمی										
گروه فیدی										
گروه حرف اضافه ای										
گروه اسمی										
گروه فیدی										

۷. جمله‌های مرکب

۸. صورت‌های ساختی جمله‌های شرطی

$\left\{ \begin{array}{l} \dots \text{ فعل} \\ \text{حال ساده} \\ \text{آینده} \\ \text{امر} \\ \text{ماضی نقلی:} \\ \text{(تنها به دنبال جمله شرط} \\ \text{با فعل ماضی نقلی)} \end{array} \right\}$	+	$\left\{ \begin{array}{l} \dots \text{ فعل} \\ \text{حال ساده} \\ \text{ماضی نقلی} \\ \text{ماضی ساده (با مفهوم تردید)} \\ \text{حال التزامی (با مفهوم تردید)} \\ \text{ماضی التزامی (با مفهوم تردید)} \\ \text{ماضی بعید (با مفهوم تردید)} \end{array} \right\}$	+ الف. اگر
---	---	---	------------

$\left\{ \begin{array}{l} \dots \text{ فعل} \\ \text{ماضی استمراری} \\ \text{ماضی بعید} \end{array} \right\}$	+	$\left\{ \begin{array}{l} \dots \text{ فعل} \\ \text{ماضی استمراری (با مفهوم به انجام نرسیده)} \\ \text{ماضی بعید (با مفهوم به انجام نرسیده)} \end{array} \right\}$	ب: اگر
---	---	---	--------

پ. به شرط این که / آن که...

ت. مگر این که / آن که...

۹. جمله‌های مرکب

- الف. با بند متمم فعل: این دانشجو گفت که مقاله تازه‌ای نوشته است
- ب. با بند موصولی در گروه اسمی: این دانشجو که مقاله تازه‌ای نوشته بسیار کوشاست
- پ. با بند قیدی: این دانشجو آمد تا مقاله‌اش را بخواند.
- هنگامی که این دانشجو مقاله‌اش را می‌خواند همه حاضر بودند.

۱۰. جمله مرکب همپایه

و با حذف اجباری (سازه پنهان)
سازه‌های یکسان از بندهای دوم و نیز بعدی.

$\left\{ \begin{array}{l} \dots \text{ و} \dots \\ \dots \text{ یا} \dots \\ \dots \text{ یا} \dots \text{ یا} \dots \\ \dots \text{ اما / ولی} \dots \\ \dots \text{ نه تنها} \dots \text{ بلکه} \dots \\ \dots \text{ هم} \dots \text{ هم} \dots \end{array} \right\}$	با حروف ربط
--	-------------

۱۱. برخی نتایج کاربردی

بر پایه ملاحظات یاد شده در بالا، برای آموزش زبان فارسی به زبان آموزان غیربومی، لازم است واژگان و ساخت‌های دستوری با سلسله‌مراتبی مشخص همراه با متن‌های مناسب به عنوان زبان پایه تدوین و ارائه شود. طرح سلسله‌مراتبی ساخت‌های دستوری، به شیوه خاصی که در این مقاله عرضه شد، می‌تواند به عنوان راهنما برای تدوین کتاب‌های آموزش زبان فارسی مورد توجه و استفاده قرار گیرد و همچنین در مراحل آموزش به زبان آموزان غیربومی از آن بهره‌جویی شود.

در تعیین تقدم و تأخر و ترتیب‌گزینش ساخت‌های دستوری برای تدوین و ارائه به زبان آموزان، لازم است همواره سه اصل بسامد کاربردی، ملموس بودن، و سادگی مورد توجه قرار گیرد و بر پایه آن به ترتیب از هر دسته از ساخت‌ها، بخش مناسب انتخاب و تدوین شود. البته بی‌شک در این راه، تجربیات مدرسان و پژوهشگران آموزش زبان فارسی نقش بسیار مؤثر خواهد داشت.

روشن است که فراگیری ساخت‌های دستوری تنها همراه با ارائه واژگان و متن‌های مناسب و کافی و نیز به انجام رساندن تمرین‌های بجا و محدود میسر است. بی‌شک با کسب آشنایی بیشتر با ساخت‌های دستوری و واژگان کافی، پیشرفت در زبان‌آموزی و گسترش مهارت‌های زبانی تسهیل می‌گردد. به علاوه، استمرار به انجام رساندن تحلیل‌های دستوری همراه با فراگیری مهارت‌ها، تسلط زبان آموزان بر مهارت‌های گفتاری، نوشتاری و درک زبان را موجب می‌شود. سرانجام روند یاد شده همراه با مطالعه و بررسی پیشرفته متن‌های گوناگون ادبی، علمی، اجتماعی، دینی، فلسفی، جز این‌ها، زمینه گسترش هر چه بیشتر مهارت‌های یاد شده را فراهم می‌سازد.

کتابنامه

- پورنامداریان، تقی، ۱۳۷۳، درس زبان فارسی، تهران، انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی.
- ثمره، یدالله، ۱۳۶۷، آموزش زبان فارسی، جلد ۲، تهران، شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی.
- ثمره، یدالله، ۱۳۷۲، آموزش زبان فارسی، جلد ۳، تهران، شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی.
- مشکوةالدینی، مهدی، ۱۳۷۳، «قاعده‌سازی زایا و یادگیری مهارت، بررسی فرضیه‌ای تازه درباره یادگیری زبان دوم»، مجموعه مقالات دومین کنفرانس زبان‌شناسی، تهران، انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.

- مشکوة‌الدینی، مهدی، ۱۳۷۹، دستور زبان فارسی بر پایه نظریه گشتاری، مشهد، انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد.

- مشکوة‌الدینی، مهدی، ۱۳۷۷ الف، «جابه‌جایی سازه پرسشی در جمله‌های فارسی»، مجموعه مقالات سومین همایش زبان‌شناسی، تهران، انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.

- مشکوة‌الدینی، مهدی، ۱۳۷۷ ب، «ساخت سازه‌ای و مقوله‌ای جمله با توجه به زبان فارسی»، در مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، شماره سوم و چهارم، سال سی‌ویکم، پاییز و زمستان ۱۳۷۷.

- مشکوة‌الدینی، مهدی، ۱۳۷۹، «دستور زبان همگانی و شکل‌گیری دانش زبانی»، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، بهار و تابستان ۱۳۷۹.

- مشکوة‌الدینی، مهدی، ۱۳۸۰، «آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان بر پایه فرضیه ساخت‌سازی زیبا و فراگیری مهارت»، شیوه‌ای دیگر، مجموعه مقالات نخستین همایش بررسی روش‌های نوین آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، تهران، انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.

- مشکوة‌الدینی، مهدی، ۱۳۸۱، «بررسی و توصیف ضمیر پنهان در زبان فارسی و برخی نتایج نظری آن»، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، بهار و تابستان ۱۳۸۰.

- Chomsky, Noam, 1986, *Knowledge of Language: Its Nature, Origin and Use*, New York: Praeger Publishers.

- Chomsky, Noam, 1995, *The Minimalist program*, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.

- Radford, Andrew, 1981, *Transformational Syntax*, Cambridge, Cambridge University Press.

- Webelhuth, Gert, 1995, *Government and Binding Theory and The Minimalist Program*, Oxford UK Cambridge USA, Blackwell.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی